

Важнай асаблівасцю з’яўляецца пашырэнне канчатка **-оў/-ёў** у множным ліку роднага склону: *як у казарме там салдатаў – багоў не можна саічытаць*, а таксама ўжыванне канчатка **-ы** ў множным ліку назоўнікаў мужчынскага і ніякага роду: *малайцы, паны* і г.д.

Марфалогія прыметнікаў характарызуецца ўжываннем канчаткаў – **ым/-ім** у месным склоне адзіночнага ліку: *у прошлым леце*, а таксама пашыранасцю кароткіх форм прыметнікаў: *чырвоны краскі; крупеню густу; чырвона, тоўста, круглаліца* (Венера) і г.д.) і дзеепрыметнікаў: *лук прычэплен, мех набіт, тын абнесен*.

Як асаблівасць выкарыстання лічэбнікаў можна адзначыць ўжыванне былой формы жаночага роду *чатыры (чатыры добрых малайцы)*, пашыранай яшчэ ў старабеларускай мове.

Пэўную цікавасць уяўляе выкарыстанне форм дзеясловаў 3-й асобы адзіночнага ліку. Шырокае ўжыванне дзеясловаў першага спражэння з канцавым **-ць** (*не пякець, суець, не маець, мнець*), характэрнае для сённяшняга паўночна-ўсходняга дыялекта беларускай мовы, можа з’явіцца яшчэ адным пацверджаннем гіпотэзы пра аўтарства паэмы.

Сярод сінтаксічных асаблівасцей можна назваць прыназоўнікавае дзеяслоўнае кіраванне: *быў у ласцы, біць з ружжа, глядзець па баках, зваліўся на зямлю, лезуць на гару* і г.д. (такая форма кіравання вытрымліваецца паслядоўна), а таксама характэрнае яшчэ для старабеларускага перыяду ўжыванне поўных форм прыметнікаў у функцыі выказніка: *чалавек ён быў рахманы* і ўжыванне ўласцівай сучаснай беларускай мове прыназоўнікавай формы ступені параўнання: *пяюць палепш за салаўя*.

Заклучэнне. Як вядома, паэма «Тарас на Парнасе» карысталася ў XIX ст. шырокай вядомасцю. Гэтаму садзейнічала натуральнасць, нязмушанасць яе інтанацыйна-рытмічнага гучання, блізкасць да жывой народнай мовы, тыповасць, вядомасць узноўленых аўтарам карцін жыцця, камізм сітуацый, у якія пастаўлены персанажы твора. Яна выклікала цікавасць да становішча і быту беларускага народа. Невыпадкава Г. Кісялёў назваў яе «першай літаратурнай любоўю Беларусі» [2].

Разгляд граматычных асаблівасцей паэмы «Тарас на Парнасе» сведчыць пра тое, што асноўныя граматычныя формы беларускай мовы, якія склаліся яшчэ ў старабеларускай літаратурнай мове, вытрымліваюцца ў творы з рознай ступенню паслядоўнасці, што абумоўлена складанымі ўмовамі развіцця беларускай літаратурнай мовы ў XVIII – пачатку XIX стст. Тым не менш нельга не заўважыць пэўную сувязь граматычнай нормы твора з нормамі старабеларускай мовы.

Спіс літаратуры

1. Вераніцын, К. Тарас на Парнасе // Паэмы / Пад рэд. Ю. Пацюпы. – Мн.: Мастацкая літаратура, 2009.
2. Кісялёў, Г. Красавіцкія апагеі ў лёсе Вуля, ці Хто напісаў паэму «Тарас на Парнасе»? / Г. Кісялёў. – «Звязда», 20 мая 2005 г. – № 90.

КАГНІТЫЎНЫЯ ПРЫМЕТЫ КАНЦЭПТА «ДОМ»

А.А. Калеснікава
Віцебск, УА «ВДУ імя П.М. Маішэрава»

На сённяшні дзень існуюць шматлікія тэарэтычныя падыходы да вывучэння зместавай структуры канцэпта. Большасці даследчыкаў канцэпт уяўляецца ў

выглядзе шматслойнага, шматкампанентнага ўтварэння, структуру якога складаюць цэнтр і перыферыя. Цэнтр змяшчае ў сабе агульныя, калектыўныя прыметы, перыферыя – усё спецыфічнае. Паводле В. А. Маславай, ядро – гэта слоўнікавыя значэнні той ці іншай лексемы. Менавіта матэрыялы слоўнікаў (тлумачальных, этымалагічных, энцыклапедычных) даюць даследчыку вялікія магчымасці ў плане раскрыцця зместу канцэпта, у выяўленні спецыфікі яго моўнага выражэння. Перыферыя – гэта суб’ектыўны вопыт, розныя прагматычныя складнікі ядзернай лексемы, канатацыі і асацыяцыі [2, 45]. Такім чынам, структуру канцэпта складаюць асноўныя і дадатковыя кагнітыўныя прыметы. Кагнітыўная прымета – гэта асобная прымета аб’екта, якая ўсведамляецца чалавекам і адлюстроўваецца ў структуры канцэпта як асобны элемент яго зместу [3, 128].

Канцэпт “дом” займае важнае месца ў беларускай моўнай карціне свету, адносіцца да ліку архетыпічных вобразаў, мае вялікае значэнне ў сістэме каштоўнасных арыенціраў, а значыць, валодае істотным пазнавальным патэнцыялам для выяўлення характару і культурных асаблівасцей беларускага народа ўвогуле і сучасных беларусаў у прыватнасці. Мэтай нашага даследавання з’яўляецца вылучэнне асноўных кагнітыўных прымет канцэпта “дом”.

Матэрыял і метады. У працы выкарыстаны аналіз слоўнікавых дэфініцый лексемы *дом* і кагнітыўная інтэрпрэтацыя парэміялагічных адзінак, у якіх аб’ектывуецца абраны для вывучэння канцэпт.

Вынікі і іх абмеркаванне. Пры даследаванні семантычнай структуры канцэпта варта аналізаваць дэфініцыі адпаведнага слова па дадзеных розных слоўнікаў, якія адлюстроўваюць лексіку некалькіх гістарычных эпох, з мэтай прасачыць трансфармацыю сэнсавай інтэрпрэтацыі канцэпта ў моўнай свядомасці на працягу пэўнага часу.

Розныя лінгвістычныя слоўнікі сведчаць, што слова *дом* мнагазначнае, характарызуецца прадуктыўнымі словаўтваральнымі магчымасцямі, уступае ў складаную сістэму сінтагматычных і парадыгматычных адносін з разнастайнай лексікай беларускай мовы, актыўна ўжываецца як самастойна, так і ў складзе фразеалагізмаў і парэмій.

“Гістарычны слоўнік беларускай мовы” падае наступныя значэнні лексемы *дом*, уласцівыя старабеларускай мове: 1) Дом, хата, будынак для жылля; пакой, памяшканне; 2) Сядзіба, сталае месцажыхарства; радзіма; 3) Гаспадарка, установа; 4) Сям’я, род (дынастыя); 5) Пэўная частка неба [1, 286–290].

У слоўніках сучаснай мовы таксама зафіксавана полісемантычнасць лексемы *дом*. Найбольш поўны, пяцітомны “Тлумачальны слоўнік беларускай мовы” вылучае наступныя значэнні: 1) Будынак для жылля, размяшчэння ўстаноў і прадпрыемстваў. // *перан.* Пра ўсё, што можа служыць прытулкам, сховішчам для каго-н., чаго-н.; 2) Чыё-н. жылое памяшканне разам з гаспадаркай. // Сям’я; людзі, якія жывуць у адным памяшканні. // *перан.* Родныя мясціны, родны край; 3) Як назва дзяржаўнай, грамадскай, культурнай установы, а таксама памяшкання, дзе яна знаходзіцца; 4) Дынастыя, род [4, 189].

Найбольш актуальным на сённяшні дзень застаецца асноўнае, першаснае значэнне ‘будынак для жылля’, якое было прадвызначана яшчэ ўнутранай формай слова. Паказальным з’яўляецца вылучэнне асобнага значэння ‘жылое памяшканне’. У сучаснай мове пад *домам* разумеецца не толькі само збудаванне цалкам, але і яго ўнутраная частка. У такім выпадку значэнне трансфармуецца за кошт метанімічнага пераносу назвы цэлага аб’екта “дом” на яго частку – “памяшканне”, “кватэру”. І наадварот, калі межы дома пашыраюцца да памераў

роднага краю, краіны, узнікае значэнне ‘родны край, радзіма’.

Значэнне ‘гаспадарка’ сёння становіцца менш актуальным, што звязана, хутчэй за ўсё, з памерамі сучаснага жылля. Дом, кватэра – гэта ўжо не маёнтак, не сядзіба і нават не вясковая хата, якія патрабавалі ад сваіх гаспадароў вялікіх намаганняў, каб утрымліваць іх у парадку.

Вытворным ад значэння ‘сям’я’ выступае значэнне ‘род, дынастыя’. У сучасных слоўніках яно падаецца з паметай *уст.*, бо семантычна звязваецца з дарэвалюцыйнымі дваранскімі саслоўямі, калі сядзібы перадаваліся ад пакалення да пакалення і насілі найменні сямейнага роду.

Значэнне ‘пэўная частка неба’, зафіксаванае гістарычным слоўнікам, знаходзіць сваё ўвасабленне ў астралагічнай тэрміналогіі. Астралагічныя дамы – гэта дванаццаць сектараў прасторы, якія адпавядаюць такой жа колькасці сфер жыцця кожнага чалавека. Існуе дом кар’еры, дом здароўя, дом сяброў, дом шлюбу і нават дом дому, які сімвалізуе сабой сувязь з продкамі, кіруе дамашнімі справамі і выступае для асобы ахоўнікам у фізічным і эмацыянальным сэнсе.

Сімвалічная функцыя аховы рэалізуецца пры ўжыванні слова *дом* у дзіцячых гульнях (даганялкі, хованкі і інш.). Тут дом – месца, дзе па правілах гульні нельга злавіць удзельніка. Існаванне такога значэння тлумачыцца тым, што ў самім паняцці “будынак” змяшчаецца кампанент “сховішча”. Як вядома, у старажытныя часы дом служыў не столькі для жылля, колькі для сховішча. У беларускіх слоўніках адпаведнае значэнне не фіксуецца.

У выніку абагульнення дадзеных слоўнікавых дэфініцый мы вылучылі наступныя кагнітыўныя прыметы, якія ўваходзяць у склад ядра канцэпта “дом”: “будынак для жылля”, “будынак для размяшчэння ўстаноў і прадпрыемстваў”, “родныя мясціны, радзіма”, “сям’я”, “людзі, якія жывуць разам”, “гаспадарка сям’і”, “месца пастаяннага пражывання чалавека”, “месца, дзе можна схвацца ад пэўнай небяспекі”, “род, дынастыя”. Трэба адзначыць, што паміж вылучанымі кагнітыўнымі прыметамі нельга правесці выразнай мяжы.

Аналіз парэміялагічных адзінак, у якіх аб’ектывуецца канцэпт “дом”, дазваляе вылучыць наступныя кагнітыўныя прыметы: “будынак для жылля” (*Не пагрукаўшы ў сценку, дамка (хаткі) не купляюць; І вялізны дом з малой цэглы будуецца*), “сям’я” (*Благая тая дамова, дзе вала бадзе карова; Бяда ў тым доме, дзе куры пяюць, а пеўням волі не даюць*), “гаспадарка” (*Дом вясці – не лапці плясці; Добрая жонка дом зберажэ, а ліхая рукавом растрасе*), “жывая істота” (*Дома й вуглы памагаюць; У сваім доме і вуглы памагаюць; Дамоўка не вораг: калі ні прыдзеш, заўсёды прыме*), “член сям’і” (*Без хазяіна і дом сірата*), “радзіма” (*Хоць еш крапіву ды салому, але пры дому; Ля сонца цёпла, ля дома добра; Мілы той куток (дамок), дзе рэзан пупок*).

Заклучэнне. Такім чынам, аналіз слоўнікавых дэфініцый лексемы *дом* і кагнітыўная інтэрпрэтацыя парэмій дазваляе вылучыць найбольш значныя кагнітыўныя прыметы ядра адпаведнага канцэпта: “будынак для жылля”, “сям’я”, “радзіма”, “гаспадарка”. У складзе парэміялагічных адзінак рэалізуюцца і дадатковыя кагнітыўныя прыметы: “жывая істота”, “член сям’і”. Нягледзячы на дастаткова яўнае і “празрыстае” значэнне слова *дом* у беларускай мове, у пэўных кантэкстах яно можа набываць дадатковыя метафарычныя значэнні, не зафіксаваныя слоўнікамі, “абрастаць” канатацыямі, дадатковымі сэнсамі, звязанымі з рознымі ведамі і асацыяцыямі моўнай асобы. Таму наступным этапам вывучэння кагнітыўных прымет канцэпта “дом” можа стаць аналіз мастацкіх і публіцыстычных тэкстаў, а таксама кагнітыўная інтэрпрэтацыя вынікаў асацыятыўных эксперыментаў.

Спіс літаратуры

1. Гістарычны слоўнік беларускай мовы. Вып. 8. Девічэства – Дорогість / [Склад. Р.С. Гамзовіч і інш.; Рэд. А.М. Булыка]. – Мн. : Навука і тэхніка, 1987. – 312 с.
2. Маслова, В.А. Когнітивная лінгвістыка : Учебное пособие / В.А. Маслова. – Мн. : ТетраСистемс, 2004. – 256 с.
3. Попова, З.Д. Когнітивная лінгвістыка / З.Д. Попова, И.А. Стернин. – М. : АСТ : Восток – Запад, 2010. – 314 с.
4. Тлумачальны слоўнік беларускай мовы. Т. 2. Г – К / [Рэд. тома А.Я. Баханькоў]. – Мн. : Гал. рэд. Беларус. Сав. Энцыклапедыі, 1978. – 768 с.

ЯЗЫК КАК СРЕДСТВО ФОРМИРОВАНИЯ ИМИДЖА В МЕЖДУНАРОДНЫХ ОТНОШЕНИЯХ

А.Н. Костючков

Витебск, УО «ВГУ им. П.М. Машерова»

В международных отношениях давно признано деление средств воздействия soft power («мягкая сила») и hard power («жесткая сила»). Международный имидж как средство soft power используется в качестве инструмента внешней политики. Актуальность проблемы обусловлена усилением информационно-коммуникационной составляющей во всех сферах жизни. Язык также служит «средством навязывания политической воли» [1; 632], которое нужно задействовать для достижения внешнеполитических целей государства. Он тоже относится к группе soft power. Целью работы является попытка систематизировать и обобщить международный опыт в сфере формирования имиджа с помощью такого феномена как язык. Политический язык – это «система знаков, посредством которой осуществляется формирование, функционирование и передача политической информации» [1; 631]. «Поиском языка в политике» и «поиском политики в языке» занимается политическая лингвистика [2; 27]. Среди прочих концептов языка она изучает язык как инструмент внешней политики. Это направление получило название «глоттополитика» [2; 36].

Международный имидж и язык тесно связаны и влияют друг на друга. Международный имидж формируется в частности с помощью языка, так как через язык и культуру происходит восприятие страны, государства, народа. Язык – это символ страны. В свою очередь, имидж страны способствует распространению языка в мире, влияет на его популярность и статус.

Материал и методы. В процессе исследования использовался метод анализа политики государств в языковой и образовательной сферах, текстов выступлений политиков, статей и программ в СМИ.

Результаты и их обсуждение. Можно выделить несколько направлений воздействия на объект имиджа с помощью языковых средств: язык политических лидеров и СМИ, обучение языку за рубежом, работа с иностранными гражданами на территории страны, распространение информации о стране с помощью переводов.

1. В языке политических лидеров и СМИ можно выделить три блока: стиль изложения, владение языками, используемая терминология.

Стиль изложения, используемый в публичных выступлениях, оказывает влияние на восприятие политика. Простые и короткие фразы однозначно трактуются и легче воспринимаются и переводятся. Например, по воспоминаниям ди-